

ABD'NİN İRAN OYUNU

Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

İran Devlet Başkanı Ahmedinejad'ın nükleer silahlarda kullanmak için gerekli olan uranyumu zenginleştirme programını açıklaması ile ABD, İran'a karşı yeni hamlelere girişti. ABD; Çin, Rusya Federasyonu ve AB ülkeleri ile telekonferans yöntemi ile yeni yaptırımları görüşürken, Suudi Kralı Faysal'ı da yakın markaja aldı. 2006, 2007 ve 2008 yılında BM Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) ABD baskısı ile alınan kararlar kapsamında, zaten pek çok ekonomik ve ticari yaptırım süreç içinde İran'a uygulanmaktadır. Geline aşama bunların daha da sertleştirilmesi için bu kararın önündeki en büyük engel olarak görülen ve İran ile dostluğu bir zaruret olan Çin'in ikna edilmesi gibi gözüküyor. Bunun için de Suudi kartı devreye sokulmaya çalışılıyor. Konu sadece nükleer diplomasi olmanın ötesinde ABD tarafından uzun zamandır kurgulanmakta olan kriz yönetiminin ve psikolojik savaşın bir parçasıdır. Bu makalede; ABD'nin İran oyununu ya da oyun içinde oyunları sorgulayarak, Türkiye için buradan çıkarılması gereken dersleri ve yapmamız gerekenleri sorgulayacağız.

ABD'nin İran Oyunu; ABD ve İran ne yapmak istiyor?

1979 İran Devrimi'nden bugüne ABD-İran ilişkileri oldukça çalkantılı dönemlerden geçti ve bugüne kadar iki ülkenin sık sık birbirlerini savaş ile tehdit etmeleri ve bunun emarelerini her fırsatta vermeleri alışlageldik bir durum oldu. Konu ne İran'ın demokratik bir ülke olup olmaması, ne terör silahını kullanması, ne de son zamanlarda nükleer silahlara sahip olma tehlikesidir. İran, nükleer silah tehdidinden vazgeçse de öncesinde olduğu gibi ABD'nin İran ile ilgili hevesleri devam edecektir. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın gülücükler dağıtan pozu ile dünya ülkelerini İran'a karşı ortak eyleme çağırın tavrı görüldüğü kadar masum ve insani değildir. ABD, İran petrolünü ve güneydeki Hürmüz Boğazını kontrol etmeyi gözüne kestirmiştir. Gerisi teferruattır yani gerekçesi zaten bulunacaktır. On yıllardır ABD, İran'a bir müdahale için gerekli uluslararası kamuoyunu bilincini ve kendisine meşruiyet sağlayacak argümanları sıcak tutmakta ve bunun için sahip olduğu imkânlar ile Şer Eksenini'nin bir parçası olan İran imajını canlı tutmaktadır.

Peki, ABD'ye tam da istediği gibi bu argümanları veren İran ne yapmaktadır? Tabii ki Ahmedinejad olmasa da ABD onun yerine başka bir Ahmedinejad getirecektir. Tıpkı Irak'ta ki Saddam gibi adamlar olmalı ki ABD müdahale edebilsin. ABD'nin on yıllardır sürdürdüğü bu krizi tırmandırma ve müdahale planının farkında olan İran gibi ülkelerin ABD gibi büyük konvansiyonel kuvvetler karşısında baş vurabileceği ancak iki silah bulunmaktadır. Bunlar konvansiyonel tehdidin menzilinin altında ve üstünde kalan terör ve nükleer silahlara başvurmaktır. İşte tam da asimetric tehdit ve güç dengesi dediğimiz şey budur. ABD, müdahale için kapıya geldiğinde yani güneyden İran'ı kuşattığında büyük bir hava akını ve füze savaşı başlayacaktır. ABD, İran'a karadan girerse büyük zayıflık vereceğinin ve yenileceğinin farkındadır. Bu füze savaşının gereği olarak "füze kalkını" projesi geliştirildi ve yerleştirilmeye çalışılıyor. İran'ın nükleer silahı kimi vuracaktır; tabii ki İsrail'i. İran'ın bu caydırıcı gücü edinme gayreti İsrail kadar ABD'deki Yahudi lobisi ve onlarla ayakta kalabilen ABD yönetimini endişelendirmektedir.

Geline aşamada ABD, İran'ın uranyumu % 20 zenginleştirme kararından sonra bu aşamada daha da etkili ve sert yaptırımlar arayışındadır. Peki, ABD hangi yaptırımların peşindedir? Hillary Clinton'a göre; sıradan insanlar zarar görmeyecek

hem ekonomik izolasyon olacak, hem de insanlar zarar görmeyecek (kimi kandırdığını sanıyorsa), ama İran hükümeti ve özellikle de İran devrim muhafızları hedef alınacaktır. Bunu Türkiye, örneğin Irak'ın kuzeyine planlarsa ABD hemen *Türkiye'nin tutumunun demokratik olmadığını ve bize teröristlerle görüşmeler yapılması gerektiğini*, söylerdi. ABD'nin şu aşamadaki hedefi, askeri, ekonomik ve enerji yaptırımları ile İran'ın enerji ve ithalatı ve ihracatını dizginleyerek, İran ekonomisine zarar vermektir. Muhtemelen ABD, bunu Irak Savaşı öncesi olduğu gibi bilgisayar oyunları ile bol bol oynamıştır ve vereceği zararı hesap etmiştir. Ancak ABD istihbaratı hesap yapmakta iyi olmakla birlikte, sosyal ve kültürel istihbaratta oldukça zayıftır. Eğer sürpriz bir askeri operasyonla İran'a zarar vereceğini ve caydıracağını düşünüyorsa, gene çok fena yanılıyor.

Çin'in Enerji Denklemi ve ABD

Yeni yaptırım kararının BMGK'dan çıkması için Çin'in evet demesi lazım. Geline aşamada Rusya bu işe ikna edilmiş gözüküyor. İran, Çin'in 32 milyar dolarlık ticaret ortağı, bundan da önemlisi Çin'in ekonomik büyümesi için en uygun enerji ihracatçısı ülkedir. İşte bu aşamada, ABD, sözde Çin'in İran'a bağımlılığını azaltmak için Suudi Arabistan'ı devreye sokarak, bu ülkenin garantisi karşısında BMGK'da "evet" oyu istiyor. Ancak Çin için işler, ABD'nin basına yansıttığının ötesinde, bu kadar basit değildir. Çin, Hürmüz Boğazını kontrol eden ABD nedeni ile zaten Araplar yerine coğrafi yakınlık da göz önüne alınarak İran'ı enerji alanında ithalatçı ülke seçmiştir. ABD'nin diğer yandan Çin Denizi'ne gelen enerji yolu üzerindeki Malakka Boğazı'nı tutuyor olması Çin'i ikinci defa bir boğumla karşı karşıya bıraktığından Çin ulusal güvenlik stratejisi yıllardır Orta Asya üzerinden Orta Doğu'ya ulaşacak bir stratejiye yönelmiştir. Bu nedenle, Çin-Rusya Federasyonu-İran işbirliği bu stratejinin temelini yerleşmiştir. Irak'ın bölünmesi ile güneyde kurulacak Şii Devleti aynı zamanda Çin'in yolunu Arabistan'a ulaştıracak yegâne formül olarak görülmektedir.

Hem güneydeki deniz yolları üzerinde ABD tarafından kuşatılan, hem Tayvan sorunu ile hemen ötesinde ABD kaynaklı büyük bir tehdit hisseden ve tüm savunma gayretlerini ABD ile olası bir hesaplaşma için geliştiren Çin'in bir günde ABD dostu olup, İran'ı da bir kalemde silmesi beklenemez. Çin'in endişeleri ABD'nin finosu Suudi garantisi ile giderilemez. Her ne kadar öne çıkmasa da Rusya'nın da bu denklemin bir parçası olduğu ve şimdilik aldıkları ile yetindiği unutulmamalıdır. Üstelik ABD yakın zamanda Tayvan'a 6.4 milyar dolarlık silah satarak ve Dalay Lama ile görüşerek ne kadar dost (!) olduğunu hatırlattı ya da aba altından sopa gösterdi. Korkunun ecele faydası yoktur. Bugün İran'ın başına gelecekler yarın Çin'in başına da gelecektir. Amerika'daki think-tank merkezlerinin on yıldır orta vadede İran'a müdahale, uzun vadede Çin'i bertaraf etme üzerine senaryolar çalıştığını biliyoruz. Pek çok yerde İran-ABD ve Çin-ABD'de savaşlarının kapsamı da bu çalışmalarda yer aldı[1].

Şimdilik Çin hem oy alıyor, hem de pazarlığı yüksek tutuyor. Bir yandan İran'ın güneydoğusundaki doğal gaz yatakları için İran ile anlaşma yaptı, diğer yandan ABD'ye, "İş diplomasi ile çözelim, sabır!" diyor. Çin, ABD'nin garantisine ve hele Suudi pasına pek güvenmiyor. Geline aşamada Çin önemli bir test safhasındadır; ya bugüne kadar uluslararası kamuoyu önünde zar zor sağladığı prestijini ve uzun vadeli çıkarlarını korumak için ABD'ye hayır diyecek, ya da kısa vadede durumu kurtarmak için ABD'ye evet deyip, bir gün sıranın kendisine gelmesini bekleyecektir. Görüldüğü gibi ülkelerin dostu yoktur, çıkarları vardır. ABD ve Rusya bölge politikaları için gizliden gizliye nasıl anlaşmış ise Çin de belki bir yerde anlaşacaktır. Ama mutlaka Çin bunu ABD'ye pahalıya satacaktır. Buraya kadar olanlardan ders alması gereken

ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye, tıpkı karanlık Suudi rejimi gibi ABD'nin bir işareti ile hareket eden ve kendi çıkarlarını unutmuş bir ülke konumundadır.

Türkiye; Almadan Veren Ülke

Suudi Arabistan'ın gülünç durumuna bakalım. ABD işaret veriyor, Suudi Arabistan yapıyor. Hedef başka bir Müslüman ülke, peki nerede İslam birliği hayali kuranlar? Hâlbuki bu ülke, Orta Doğu'nun en demokrasi dışı, barbar rejimine sahiptir. Peki, neden kimse Suudi Krallığı'ndan demokrasi istemez. Çünkü söz konusu olan ABD çıkarları ise geride kalan her şey lafta kalmıştır. Orta Doğu ve enerji kaynakları söz konusu olduğunda önemli olan o ülkenin ABD vesayeti altında olmasıdır. Şimdi Türkiye'nin bu krizdeki durumunu özetleyelim. Amerikalıların tam da Türkiye'nin ve Suudilerin müttefikliğine uyan bir atasözü vardır; "*Oltadaki balık, yem istemez.*" Türkiye de Suudi Arabistan gibi almadan veren, işaret edilen bir ülkedir. Körfez ve Irak Savaşı'nda kaybettiklerimizden ya da telafi edemediklerimizden bahsetmiyorum. Türkiye'nin ele geçirildiğinden, kendi çıkarlarını koruyamayacak şekilde bir tuzağa düşürüldüğünden dem vuruyorum.

ABD tarafından Türkiye'nin iç ve dış parametreleri öylesine ele geçirilmiş ki Türkiye, çantada keklik bir ülke konumuna getirilmiştir. Örneğin İran ile ilgili ABD istekleri karşısında da yıllardır olduğu gibi Türkiye'ye pratikte değeri olmayan, sadece Türk kamuoyunu uyutan vaatler sunulmakta ama bu kartlar hiç kapanmamaktadır. Nedir bu kartlar; Ermeni Soykırım Yasasının ABD Senatosu'ndan geçmemesi, PKK'ya karşı destek sözü, Türkiye'nin AB üyeliğinin desteklediği, Kıbrıs'ta (Rum tarafından açıktan desteklenmeyerek) barışçı bir çözümün desteklediği gibi sözden öteye gitmeyen, pratikte bir değeri olmayan vaatler. Peki, İran ile ilişkilerimiz bozulursa neler kaybederiz? Nabucco, İran gazı olmadan yürümez ve bu ülke ile yaptığımız gaz anlaşmaları da biter. Irak'ın kuzeyi ile ilgili Türkiye-İran-Suriye anlaşması çöker. Orta Asya Cumhuriyetlerine Türkiye'den giden TIR yolu kapanır. ABD, bunları telafi eder mi? Hiç sanmıyoruz. Üstelik halen uygulanan yaptırımlar gereği İran ile iş yapacak firmalara 20 milyon dolar sınırı getirilmişken ve AB ülkeleri, Çin ve Rusya bu sınıra uymuyorken, Türkiye'ye engel konulmaktadır.

Türkiye'nin çıkarları nedir ve nasıl korumalıdır? Türkiye ile İran arasında bazı siyasi sorunlar vardır ama bunlar İran'a yani komşu bir ülkeye karşı bir düşmanca eylemi desteklememizi gerektirecek şeyler değildir. ABD bu coğrafyadan bir gün tamamen gidecek, İran'daki rejim de bir gün değişecektir ama bizim İran halkı ile tarih önünde hesaplaşmamızda başımız dik olmalıdır. Üstelik İran'ın bölünmesi ya da kaosa girmesinin bize hiç faydası yoktur. Olsa olsa Büyük Kürdistan hayali kuranların vardır. İran'ın batı sınırındaki 7 milyonluk Kürt eyaleti ile birleşmek ve İran'ın kaynaklarını tıpkı Irak'ta olduğu gibi ele geçirmek isteyenlerin çıkarı vardır. Türkiye'nin çıkarı statükonun korunması ve güçlü devlet yapıları içinde bölgesel güvenliğin teröre ve bölücü hareketlere imkân vermeyecek şekilde geliştirilmesidir. Ama bir İran müdahalesi kaçınılmaz olursa da Türkiye kendi çıkarlarını koruyacak ve telafi edecek fırsatları kendi yaratmalı ve kullanmalı, yani proaktif olmalıdır.

Sonuç

Sonuç olarak, ABD ve İran denkleminde devam eden süreç bir kriz yönetim sürecidir. Dünyayı yönettiğini sanan tek hegemon güç yani ABD, "hedef ülke" belirliyor, diğer ülkelere ne yapması gerektiğini söylüyor, ikna için başka ülkeleri zorluyor. ABD'nin uzun zamandır devam eden İran'a karşı kriz yönetiminde hem yaptırımlar sertleştirilerek İran ile ilgili gündem sıcak tutuluyor, hem de uluslararası ortam İran'a

karşı bir müdahaleye hazırlanıyor. Bu müdahalenin sadece zamanını bilmiyoruz. Ama dikkat edilmesi gereken husus şudur; İran hedef olarak seçilmiştir, müdahale için zaman kollanmaktadır, krizi isteyen İran değil ABD'dir. İran'a müdahale veya İran'ın anarşi içine girmesi Türkiye'nin yararına değildir. Türkiye olarak önce yakamızı sıkı ABD boyunduruğundan kurtulmalıyız. Türkiye, artık Hamas'a, sözde İslam dünyasına sahip çıkacağına kendi çıkarlarına sahip çıkmalı, önceliğini Irak'ın kuzeyindeki oluşumu yok etmeye vermeli, İran'da dâhil diğer ülkelere vereceği her desteği pahalıya satmalıdır. Görüldüğü gibi ülkelerin dostu değil çıkarları vardır.

22.02.2010

* 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Danışma Kurulu Üyesi; BÜSAM Müdürü;

saityilmaz@beykent.edu.tr

[1] Bkz: Sait Yılmaz, **Ulusal Savunma Strateji, Teknoloji, Savaş**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2008, s. 545-549.